

Ayrıca dili olan kəndlərimiz var

"Bu şəhərdə mənim təkə azərbaycanlı deyil, həm də ləzgi, tatar, yəhudi və rus dostlarım var"

Müasir mərhələdə Azərbaycanın multikulturalizm və tolerantlıq ənənələri öz zənginliyi ilə bütün dünya ölkələrinin, beynəlxalq qurumların və ictimaiyyətin diqqətini özünə cəlb edir. Bu cəlbedicilik yalnız təşkilatlar, birliklər və dövlətlər səviyyəsində deyil, həm də fərdlər səviyyəsində özünü göstərir.

Hər il Litvadan ölkəmizə səyahət edən Denis Qlovaskas bizimlə söhbətində bildirdi ki, ilk dəfə Bakıya gənc yaşlarında - 45 il əvvəl, işlədiyi müəssisədən turist kimi səfər edib. Hazırda təqaüddə olan Denis o vaxtdan bakılıların insanpərvərliyinə, qonaqpərvərliyinə, həssaslığına və xoş rəftarına vurulduğunu deyir: "Mən Bakıda olanda ilk günlər ətrafımdakı insanların davranışından heç nə anlaya bilmirdim. Bu şəhərdə yad bir adam olsam da, kimdən nə soruşurdumsa, mənə o qədər müfəssəl izah edirdilər ki, elə bil mənə yol göstərmək bu insanların müqəddəs borcudur. Arada bəziləri mənim uzaqlardan - Litvadan olduğumu biləndə isə mənə qarşı həssaslıq bir qədər də artırdı. İnsanların bir-birinə qarşı nəzakətli davranışı, qadınlara və ahıllara millətindən asılı olmayaraq sayğı göstərmək bu millətin genindədir. İndi artıq yaşlı olduğum üçün Bakıda bunu daha çox hiss edirəm. Bakı metrosundan istifadə kart sisteminə keçəndə baş tutan səfərim zamanı turniketə yaxınlaşıb necə keçəcəyimi öyrənmək istədim. Dəhlizdə dayanan polisə müraciət etmək istədim, ətrafdakı insanlar isə mənə öz kartlarını təklif etdilər. Mənim ölkəmdə istənilən şəxsdən nəsə soruşsanız, çox etinasız şəkildə bilmədiyini və ya bələdçiyə yaxınlaşmağı məsləhət görəcəklər. Bakıda dəfələrlə şahidi olmuşam ki, başqa millətdən olan qocaya, hamilə qadına və ya xəstəyə öz yerlərini təklif edirlər. Yaşım yetmişə haqlayıb, artıq bakılıların sayəsində ictimai nəqliyyatda heç vaxt ayaqüstə getmirəm, salona daxil olan kimi yer təklifi gəlir. Yarım əsrlik Bakı səfərlərim sayəsində burada çox sayda dostlar qazanmışam, heç öz yaşadığım şəhərdə belə, mənim bu qədər dostum yoxdur. Bakı və bakılılar mənə çox doğmadır".

D. Qlovaskas söhbət əsnasında qeyd etdi ki, Bakı o qədər beynəlmiləl şəhərdir ki, bu şəhərdə təkə azərbaycanlı deyil, həm də ləzgi, tatar, yəhudi və rus dostlar var.

Bəli, Bakıya səfər edən xarici vətəndaşların böyük əksəriyyətinin təəssüratları, əsasən həmsöhbətimizin qiymətləndirməsinə uyğun olur. Bu da onunla əlaqədardır ki, Azərbaycan xalqının genində və qanında tolerantlıq çövhəri var. Hansı ki o çövhər bu millətin bütün adət-ənənələrində, ədəbiyyatında, mədəniyyətində, folklorunda və digər dəyərlərində özünü parlaq şəkildə təzahür edir. Sözün əsl mənasında multikulturalizm - Azərbaycandakı kimi - müxtəlif millətlərin nümayəndələrinin bir kənddə, bir rayonda, bir ölkədə mehribancasına, dinc- yanaşı şəkildə, bir-birinin adət-ənənələrindən, zənginliklərindən istifadə edərək birgə yaşam tərzidir. Bu məmləkətdə elə kənd var ki, onun ayrıca öz dili var - dünyanın başqa heç bir yerində bu dildə danışan topluma rast gəlmək mümkün deyil. Məsələn, Qubada Xınalıq kəndi, İsmayılıda Lahıc kəndi, Zaqatalada Axaxdərə kəndinin əhalisi özünəməxsus dildə danışır- bir kənd, bir millət. Qusar rayonunda belə kəndlərin sayı daha çoxdur. Bu dillərdə dünyanın başqa ölkələrində danışan toplumun olmaması məsələyə etnoqrafların diqqətini daha çox cəlb edir. Xarici etnoqrafların ümumi rəyi ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda yaşayan bir kənd-bir millət sayılan etnosların dünyanın digər regionlarında da nümayəndələri toplum şəklində tarixin hansı mərhələsində yaşayıb. Lakin onların yaşadıkları məkanlarda sözügedən etnosları assimilyasiyaya (əridərək) uğradaraq sıradan çıxarıblar. Azərbaycandakı nümayəndələr isə indiki mərhələyə qədər buradakı münbit tolerantlıq şəraitində öz kimliklərini qoruyub saxlaya biliblər. Etnoqraf alimlər bunu onunla əsaslandırırırlar ki, ayrıca bir kəndin millətə xas dəyərlər yaratmaq, etnoslar formalaşdırmaq imkanı yoxdur. Bu gün cəmi bir neçə min nəfər, bəzi hallarda bundan da az sayda əhalinin özü üçün dil, adət-ənənə, mədəniyyət formalaşdırması ağılaşıqan deyil.

Bununla yanaşı, ətraf bölgələrdə aparılan arxeoloji qazıntılar yuxarıda irəli sürülən məntiqi versiyanı təsdiqləyir. Belə ki, qonşu ölkələrdə aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı Azərbaycanda yaşayan bir kənd-bir millət etnoslarının bir çoxunun dilində yazılan arxeoloji eksponatlar aşkarlanıb. Bu da ondan xəbər verir ki, sözügedən etnosun nümayəndələri bizdəki kimi digər ölkələrdə də yaşayıb, amma tarixin müəyyən mərhələsində onlar sıradan çıxıb - əriyərək yerli millətin tərkib hissəsinə çevrilib. Azərbaycan xalqının mədəniyyətində, digər xalqlara münasibətində əsrlər boyu tolerantlıq və dözümlülük hakim mövqedə olduğundan bu cür kiçik etnoslar belə, sıradan çıxmayıb, öz kimliyini qoruyub saxlaya bilib.

Azərbaycanın tarixinə nəzər salsaq, multikulturalizm başqa ifadələr altında həmişə mövcud olub. Lakin onun inkişaf etdirilərək bugünkü səviyyəyə çatması Azərbaycan hökumətinin, Ulu Öndər Heydər Əliyevin və onun davamçısı olan Prezident İlham Əliyevin xidmətləridir.

Azərbaycanda inkişaf edən multikultural dəyərlərin önəmli cəhətlərindən biri də yad etnoslarla asanlıqla dialoqa girmək, toplumlararası əlaqələrin və əməkdaşlığın asanlıqla qurulmasıdır. Respublikamızda əsrlər boyu etnoslararası dialoq və uzlaşmada ənənəvi dəyərlərin rolu çox böyük olub. Milli dəyərlər sistemində heç vaxt yad millətlərə qarşı antipatiya aşılaman hər hansı bir element özünə yer ala bilməyib. Məsələn, iki müxtəlif

dəyərdə bizə çatan eyni məntiqli bir nüansa toxunmaq yerinə düşərdi. Bilirik ki, əsrlər boyu Azərbaycanda İslam dini hakim olub. Azərbaycan cəmiyyətinin populyarlaşdırdığı, İslam peyğəmbərinə məxsus atalar sözünü diqqətinizə çatdırıram: "Çinə də olsa, elm dalınca get!". Bu atalar sözü hansı xalqın milli ruhuna uyğundursa, yalnız o ərazilərdə məşhurlaşib, Çinə getməyi yaxına buraxmayanlar isə bu barədə danışmaq belə istəmirlər. Burada Çin ona görə ən pis məkan kimi göstərilir ki, orada təkallahlığın qəbul etdirilməsi mümkün deyildi. Digər tərəfdən isə, Azərbaycanın mütəfəkkir şairi Nizami Gəncəvi özünün şah əsəri olan "Xəmsə"sinə daxil olan "Yeddi gözəl" poemasında xeyir və şərin mübarizəsini Çin qızının dilindən səsləndirir: "Çin qızı söylədi, iki novcavan...".

Azərbaycan mədəniyyətində, ədəbiyyatında, folklorunda və adət-ənənələrində bu cür elementlərə kifayət qədər rast gəlmək olar. Bu iki məqam Azərbaycan xalqının yad mədəniyyətlərə qarşı dözümlü olmasının bariz göstəricisidir. Dünyada irili-xırdalı min beş yüzdən çox millət var və bu millətlərin əksəriyyəti, yalnız özünü zirvədə görür, qalanlarını isə ikinci və digər dərəcəli millət sayır. Halbuki, dünyada olan bu qədər millətdən yalnız iki yüzdən çoxu digərlərindən seçilərək öz dövlətini qura bilib. Dünyada bundan başqa milli təsnifat - yəni millətləri növlərə və sortlara bölmək kateqoriyası mövcud deyil.

Müasir mərhələdə isə millət və etnosların yeni bir keyfiyyət kateqoriyası meydana çıxıb - multikultural dəyərlər. Ötən əsrdə millətlər millətçilik, şovinizm, nasizm və sionizm ilə fəxr edirdisə, XXI əsrdə millətin fəxr edəcəyi yeganə dəyər multikulturalizm sayılır. Azərbaycan Respublikası dünyanın super-gücləri ilə müqayisədə istər ərazi, istər əhali sayı, istər iqtisadi, istərsə də siyasi və hərbi imkanları baxımından bir qədər geri qalsa da, bir sıra sahələrdə, o cümlədən multikulturalizmin inkişafı baxımından həmin ölkələrə nümunə olacaq səviyyəyə qalxıb.

Azərbaycanda bütün maddi-mənəvi və milli əxlaqla yanaşı, multikulturalizmin möhkəm hüquqi bazası da formalaşmışdır. Respublikamızda yaşayan bütün xalqlar və etnik qruplar sayından, dilindən və dinindən asılı olmayaraq bir-birinə qarşı xoş məram nümayiş etdirir və həmin xalqların bu davranış tərzini qanunlarla tənzimləyir. Ölkə ərazisində yaşayan bütün xalqlara və etnik qruplara dil sərbəstliyi və tam dini azadlıq verilib. Respublikamızın qanunları həmin etnik qruplara öz dillərində ibtidai, orta və ali məktəb açmaq, mətbu orqan nəşr etdirmək, radio, televiziya verilişləri yayımlamaq imkanları verir. Ölkədə Azərbaycan dili ilə yanaşı, rus, ingilis, alman, fransız və s. dillərdə orta və ali məktəblər fəaliyyət göstərir, bu və digər dillərdə qəzet və jurnallar nəşr olunur, radio, televiziya verilişləri yayımlanır.

Ölkə ərazisində yaşayan bütün millətlərə öz dilində yaradıcılıqla məşğul olmaq, əsərlər yazmaq, musiqi bəstələmək, film çəkmək və s. imkanlar da var. Məsələn, ölkənin müxtəlif bölgələrində keçirilən el şənliklərində - toylarda hər bir millət öz mədəniyyətinə əsaslanaraq şənlənir. Hər bir millət öz mahnılarını səsləndirir, öz rəqslərini nümayiş etdirir. Hətta, ilin müxtəlif vaxtlarında paytaxt Bakıda dövlətin dəstəyi ilə burada yaşayan müxtəlif xalqların və millətlərin mədəniyyəti günləri keçirilir. Məsələn, ləzgilər, talışlar, avarlar və s. çoxluq təşkil edən xalqlar ölkə paytaxtında azı ildə bir dəfə öz mədəniyyəti günlərini keçirir, öz dəyərlərini paylaşır, mədəniyyətlərini nümayiş etdirirlər. Bir neçə il əvvəl bir kənd-bir millət olan, İsmayıllı rayonunun Lahıc kənd sakinləri də, belə bir təşəbbüsdə bulunmuşlar. Mədəniyyət Nazirliyi bu təşəbbüsü anlayışla qarşılayıb və Lahıc mədəniyyəti günlərini təşkil edib. Baxmayaraq ki, bu etnosun daşıyıcılarının ölkəmizdə də sayı 2-3 min nəfərdən çox deyil.

***“Paralel”in
Araşdırma Qrupu
Yazı Azərbaycan
Respublikasının
Prezidenti yanında
KİV-ə Dövlət Dəstəyi
Fondunun maliyyə
dəstəyi ilə çap olunub***